

Dissertationis Academicæ

De

Elocutione

Oratoris Sacri,

Partis Posterioris Sectio prima,

Quam

Consensu Ampliff. Senat. Philos. in Reg. Acad. Aboënfi,

Præfide

*Mag. HENEICO GABRIELE
PORTHAN,*

*Eloqu. Professore Reg. & Ord. Reg. Acad. Litt. Human.
Hist. & Antiquitt. Membro,*

Pro Gradu

Publice ventilandam sistit

*ADOLPHUS HENRICUS WINTER,
Wiburgensis,*

*In Auditorio Minori die XVII Junii MDCCXCV,
Horis a. m. solitis.*

ABOÆ, TYPIS FRENCKELLIANIS.

In Sacram Regiam Majestatem
Magnæ Fidei Viro,

Reverendissimo Domino,
ZACHARIÆ CYGNÆO,

Sacro-Sanctæ Theologiæ Doctori,
Dioeceseos Borgoënsis Episcopo,
Gymnasii Scholarumque Ephoro,

Mæcenati Maximo,

Sacrum.

spectarunt, quæ *Ornatus* nomine (vocabuli vi stricto sensu sumpta) venire solet. Nemo enim, credo, tam stultus fuit (si plane fanaticos quosdam homines excipias), ut vel argumentorum pondus, (quam rem *Locus de inventione* Rhetorica instruit), vel ordinis quamcunque rationem, (*Dispositionem* vulgo appellat), vel *perspicuitatis* lucem (quæ sine lingvæ *puritate* observanda, haberi nequit, quam utramque dotem *Elegantie* nomine complectuntur) in concionibus sacris sine ullo incommodo vel desiderari vel sperni posse ac debere, existimaret? Sed etiam *Ornatu* omni Sacrarum Orationum vel damnando vel contemnendo, parum sapienter egerunt. Quorum igitur sententia ut infringatur vel submoveatur; quid ad verum Orationis cujuscunque *Ornatum* pertineat, ut paucis primum significemus, necesse est. *Ornatus* videlicet est illa dos Elocutionis, qua efficitur, ut oratio non modo sordida non sit & plebeja, sed ut etiam supra vulgarem formam & quotidianum sermonem urbane loquentium asurgat; ut dignitatem quandam habeat, habitum quasi solennem induat, & eximio quodam decore sit conspicua. Qua dote ut Orationes Sacræ non careant, requirit cum dignitas loci quo habentur, tum consilii & materiæ ipsius gravitas & momentum. Qui solenniter, loco religioso, de argumentis gravissimis, in frequenti concione populi ex variis ordinibus collecti, dicturus est; si oratione utitur neglecta, vulgari, super quotidianam consuetudinem nihil eminente: ille eandem prode videtur incuriam, eundem operis sui & auditorum contemptum, quem in cives suos demonstrare homo vulgo arguitur, qui ad locos & conventus accedit solennes, convivia, ædes Deo sacratas &c, vestibus non aliis amictus, quam quibus domi atque in cubiculo suo uti solet (*med Matiroc och tofflor*). Consilium Oratoris Sacri cum eo tendere debeat, ut auditoribus non solum sententiam suam qualitercunque communicet, sed eos etiam sibi conciliet, attentos reddat, luculenter doceat, animosque eorum vivide commoveat; quomodo omni illo Elocutionis apparatus

paratu, illis ornamentis carere poterit, quæ res ipsa atque ingenii humani natura, ad hanc metam attingendam necessaria esse, demonstrat? Ac si ita ille dicit, ut non modo sine suo excidat, sed etiam tædium afferat auditoribus, si non omnibus, tamen multis, idque sua culpa, eosque ita sibi suoque consilio minus benignos reddat: num is officio suo satisfacisse censendus erit? Ex quibus simul patet, pro temporum atque auditorum diversitate, variam hac de re Oratorem oportere curam suscipere. Nulla itaque causa est, cur putemus Divini verbi ministris arte ac vi oratoria opus æque non esse ac aliis publice dicere aggredientibus. Qui obijciunt, hoc proderet diffidentiam de vi verbi Divini & argumentorum inde hauriendorum, quæ per se efficacia, nullis indigeant ornamentis, utpote quæ profanum hominibus placendi studium redoleant; illi neque de vi Verbi Divini, neque de humanæ mentis natura, neque de ratione dicendi, sanas habent notiones: quas accuratius explicare, res jam prohibet. Quod autem dicunt, ornamentis hujusmodi adhibendis orationem fieri obscuriorem; id turpissimam totius hujus rationis ignorantiam prodit. Verus enim ornatus & recte adhibitus, etiam præcipue ad perspicuitatem orationi conciliandam, eamque populum reddendam, confert: cui qui nocentia adhibent ornamenta, illos hæc sua opera

- - Ignoratæ premit artis crimine turpi.

Ipsa autem delectatio audientium, quæ si aut sola, aut maxime spectatur, consilium in S. Oratore prodit ab opere suo valde alienum (quod neque tum apud homines sapientes obtinetur), si prudenter ac ut decet modice quæritur, persuasionem adjuvat, quæ summus est Eloquentiæ pragmaticæ finis. Nam hujusmodi quasi condimento adhibito, Orator libentius & attentius auditur; quæ res auditores etiam dociliores reddit, & sic efficit, ut proniores ad assentiendum & consilio Oratoris parendum, evadant. Quo magis placet O-

rator, quo magis ei favemus; eo facilius ei obsequimur. Natura ipsa, quæ nihil temere, nihil putide facit, ornatui haud inimica in suis operibus conspicitur, sed cum usu delectationem conjungit. Flores cum exhibet amœnos fructusque dulces; neque minus tamen utiles & salubres præstat (*).

§. II.

Dispersitur autem Ornatus Orationis ab artis Magistris non incommode in *Dignitatem* & *Compositionem*. Illa ex Tropis & Schematibus nascitur; hæc ex verborum ac orationis tali structura atque compage, quæ inprimis auribus satisfiat & blandiatur. De utroque genere communiter hoc valet, quod in iis adhibendis sobrietas observanda sit, ne copia nimia satietatem & fastidium afferat; quodque nimium studium placendi atque delectandi apparere non debeat: idque in Eloquentia S. etiam severius est observandum. Quamobrem certatim præcipiunt Rhetores, ita artem adhibendam esse, ut adhibitæ conatus non appareat (**), sed splendor ornamentorum aliis eorum dotibus quasi temperetur: quod fit, si præter delectationem, perspicuitatem etiam majorem gignant, si ex affectu quodam nata atque ad eum movendum idonea videantur, &c. Nimiam autem ornamentorum, inprimis exquisitorum illorum, exstantiorum atque illustriorum frequentiam, satietatem facillime excitare, egregie CICERO ostendit (**). Ut itaque reprehensione careant: vitii iis nihil inest ipsis,

(*) In ipsa S. Scriptura multâ occurrere loca ornatissima & pulcherrima, quis ignorat? Quomodo igitur cura ornatus a S. Eloquentia prorsus haberi aliena poterit?

(**) *Definit ars esse, si apparet.* QVINCTILIANUS *Inst. Orat.* L. IV Cap. 3. Et ubique ars ostentatur, veritas abesse videtur, *Ib.* L. IX c. 3 extr. &c.

(***) *De Oratore* L. III. C. 25. & 26.

ipsis, sed vera sint, apta, naturali sese pulcritudine commendantia; haud sint coacta & anxie quaesita, verum sponte quasi nata, non calamistrata mollitiemque nimiam præ se ferentia: neque luxuria eorum adhibendorum animos auditorum offendat. Inprimis autem affectibus quos excitare in auditoribus volumus ac debemus, haud noceant, aut lingua quasi illorum naturali repugnent: qua in re sæpe peccatur.

§. III.

Ad Tropos ac Schemata quod attinet, doctrinam de illis, quomodo inter se differant, in quot diversas species utrumque genus dispescatur &c; vulgares libri satis explicant. Nos pro nostro consilio omnia ornamenta (hoc est verborum & phrasium modos quibus efficitur ut argumenta appareant *clariora, gratiora & efficaciora*) aptius dispesci putamus, si tres illos sigillatim consideramus fines specialiores & subordinatos, quos spectare debet Orator, persuadere volens, qui sunt ut primum *doceat*, deinde ut *delectet*, & tandem ut *moveat*. Ad hos fines attingendos cum alia sunt officia Oratoris referenda; tum maxime cura ornamentorum orationis scite adhibendorum. Ut igitur ad primum illum finem perveniat, quem maxime sane spectare debet Doctor Ecclesiæ, Intellectus auditorum est diligenter collustrandus. Ornamenta illuc pertinentia sunt inprimis *Sententiæ* (generis utriusque, & illius quod Γνωμων, & illius quod Νοημάτων nomine venire solet): quæ tamen & ad *delectationem* simul pertinere, certum est (*). Vim autem, ubi veræ fuerint, & perspicuæ, ad aslensum

A 3

fum

(*) Observavit jam ARISTOTELES, *Art. Rhet.* L. II C. 22, §. 4. Ac vel nimium earum multis temporibus studium, dulce malum esse, prodit.

sum' comparandum, etiam in populari oratione habere insignem, negari haud potest; cujus rei est ratio in promptu (*). Sed nimiam earum frequentiam fatigare animos audientium, ac ut studium *Antitbesium*, & quorumcunque *Acuminum*, justæ Sacrarum Concionum simplicitati minus convenire, æque indubium est; ac corruptæ ferè Eloquentiæ indicium ubique præbuisse, Historia docet (**).

§. IV.

Deinde ad *docendum & delectandum* etiam vehementer conferunt 2:o, variæ *Imagines*, ad Phantasiæ inprimis adblandiendum pertinentes. Ad quod genus referri debent non modo Tropus Metaphoræ (& partim Metonymiæ) cum Allegoria, sed etiam Figuræ multæ (*Εικων*, Similitudo, Comparatio &c): quæ omnes hoc spectant, ut res tractata sensibilibior atque vividior reddatur. Efficiunt nempe primum, ut res auditorum quasi oculis & reliquis sensibus exhibeatur, adeoque *clarior* plerisque eorum appareat. Homo enim animale est sensuale; quare cum res morales & abstractæ sibi proponuntur, eas non facile percipit,

(*) Cfr. ARISTOTELES, l. c. Ac notum est, *Proverbia*, quæ nihil sunt aliud quam sententiæ plebis, instar regularum ac præceptorum agendi magna apud illam auctoritate pollere: quod satis ostendit, hanc rationem ab ingenio ejus alienam haud esse. Sed vitiosæ, fucatæ, affectatæ, caligine obductæ, uti ubique, ita maxime in Concionibus Sacris, fugiendæ sunt. *Proverbia* etiam, non sine prudenti cautione (utpote plebejam præterea quandam faciem præ se ferentia) in solenni adhibere sermone licet.

(**) Cfr. QUINCTILIANUS l. c. L. VIII Cap. 5. Apud Gallos, ut & SENECAE exemplo apud Romanos, hanc rationem veræ eloquentiæ gustum corrupisse, notum est. Reconditiores inprimis ac subtiliores, ad hominum simpliciorum animos magis confundendos, quam collustrandos pertinere, atque ut ab omni oratione populari, ita magis etiam a Concionibus Sacris esse alienas, facile patet,

capit, nisi aut longiore ac diligentiore exercitatione hanc vim acquisiverit, aut tales veritates quasi habitu quodam induantur sensuali, ut tanquam oculis cernantur auribusve hauriantur. Ac quoniam maxima pars auditorum S. Oratori docendorum rudis est, & sensualibus fere ideis regitur; ad has imprimis argumenta adducenda sunt, adeoque imaginibus hujusmodi adhibendis quasi coloranda & pingenda. *Deinde* hoc genus etiam placet & delectat vehementer, ob voluptatem quam *similitudo* deprehensa mentibus hominum parit. Tandem hæc via quasi regia & planissima est ad cor tangendum auditorum: ad quod per Phantasiam aditus facilis & proximus est, docentibus & demonstrantibus rem Psychologis familiaribus omnibus; qui igitur *Affectus* vulgo dicunt esse *appetitus animi sensitivos*. Sed hujusmodi imagines non modo falsæ non sint & spurix, sed etiam ex rebus sumantur, oportet, quæ auditoribus sunt familiares; alias mentem dicentis magis obscurant. Qua in re vulgo peccant Præcones Sacri, qui ex rebus moribusque orientis, in S. quidem Scriptura commemoratis, sed plerisque nostrorum hominum aut plane ignotis aut parum cognitis, imagines suas mutuuntur. Idem valet de Tropis &c ex phænomenis naturæ rarioribus, ex artibus interioribus & exquisitoribus &c. adhibitis. Cum quo genere cognatum illud est, cum tales imagines sunt nimis longe petitiæ & audaciores, a rebus scilicet sumptæ quarum similitudo cum præsentī argumento ægrius animadvertitur. Non minus igitur iudicio quam ingenio in hoc genere rite adhibendo opus est, ut expendere sciat orator, quid auditoribus suis notum sit quid non, quid animos eorum juvare valeat, quid minus; ex quibus opis aliquid ad intelligentiam auditorum excitandam vel vim dictis addendam sperare liceat, vel non sperare. Opus itaque maxime est, ut Orator quasi sphæram cognoscat idearum intra quam illæ vulgi, & maxime auditorum suorum, versantur: nec S. etiam Biblia æque illis

ac sibi esse familiaria putet. Multo autem minus ea quæ ibi ad Historiam, Antiquitates, Geographiam, Historiam Naturalem, Oeconomiam &c. Palæstinæ pertinentia occurrunt, quæque ipse aliarum ope literarum sibi reddidit notissima, nostræ etiam plebis præsentia esse animo existimet: quæ ipsa explicari & illustrari, ubi res poscit, non ad res morales illustrandas, in Concionibus adhiberi debent. Tandem, ut finem imaginibus obijciendis spectatum Orator attingat, ad *dignitatem* orationi suæ conciliandam conferant; non leves sint, frivolæ, ineptæ, multo minus viles turpesque: quales rebus seriis ac maxime sacris immiscere, non vitiosum modo, sed etiam impudens atque flagitiosum censerī merito debet.

